

6. Přátelé, milenci a manželé – typologie v intimních vztazích

„A žili spolu šťastně až do smrti,“ říkává okřídlená věta zakončující umělecká zpracování velké lásky. Sugeruje, že k tomu, abychom prožili nádherný vztah, je „jenom“ třeba potkat toho pravého nebo tu pravou, vzít se spolu za ruce a odkráčet do západu slunce. I ty nejšťastnější dvojice však potvrdí, že dobrý vztah znamená spoustu námahy a úsilí, někdy i dřiny.

Znalost osobnostní typologie neodstraňuje nutnost na vztahu stále pracovat, zalévat jej a rozvíjet, ani sama o sobě nezaručí úspěch. Ten v lidských vztazích nezaručí nic. Typologické dovednosti však mohou značně zvýšit jeho pravděpodobnost. Neslibují zázraky, ale je doloženo mnoho případů, kdy typologie pomohla poměr mezi dvěma lidmi výrazně zlepšit už jenom tím, že jeden druhého byli schopni lépe pochopit a přijmout, a méně se trápili tím, že je jiný.

Již na začátku je třeba zdůraznit, že neexistují zaručeně dobré a špatné kombinace typů. V jednotlivých případech může být kdokoliv přitahován ke komukoliv a všichni normální a psychicky zdraví lidé mohou mít trvalý a šťastný vztah s kým-koliv. Na druhé straně dlouhodobá pozorování odhalují, že milostná přitažlivost neprobíhá zcela náhodně a lze v ní nalézt pravidelnosti. Určité preference, temperamenty a typy bývají více vábeny určitými typy. Pokud se fáze dvoření a namlouvání z nějakého důvodu nezdaří, je velmi pravděpodobné, že znovu naváží známost s osobou typologicky buď stejnou, nebo velmi podobnou s jejich předchozí láskou.

V každém vztahu je vždy skryto semínko neúspěchu a selhání. Riziko spočívá v tom, že v intimitě se často přitahují protiklady. To, co nás táhne k jiným a co jiné přitahuje k nám, nazývají psychologové „osobnostní integrací“. Myslí se tím podvědomá touha být jakousi úplnou bytostí. Lidé hledají někoho, s kým by mohli splynout. Mít co nejširší repertoár dovedností a předností, které by umožnily žít život naplno, propůjčily jim schopnost vyrovnat se se vším, co život připraví. Vidíme to kolem sebe každou chvíli a možná jsme to zažili i sami: lidi na druhých láká to, v čem mají sami slabinu. Okouzluje je, jak ten druhý hravě zvládá to, s čím si oni sami nevedí příliš rady. Já, E, toho hodně napovídám a neumím být potichu. Ty jsi pro mne přitažlivá, protože toho tolik nenamluvíš a umíš krásně naslouchat, takže se nebudeme překřikovat. A naopak, ty možná cítíš potřebu mít nablízku někoho, kdo by – snadno a přirozeně – byl v konverzaci iniciativní a „táhl bílými“, abys měla co poslouchat. „To je skvělé,“ zaraduje se spontánní a poněkud chaotický P, když se setká s usuzující partnerkou, pro niž je pořádek druhou přirozeností. Konečně někdo, kdo mi může pomoci rozumněji si zorganizovat život.“

on už konečně na chvilku zavřel pus, zatímco E bude šlet z její nemluvnosti. J bude zapřísahat vnímajícího, aby se vzpamatoval, že takový nepořádek už vážně přesahuje všechny meze, zatímco P bude bez sebe z toho, jak je puntičkářsky upjatá. To, co bylo druhy tak přitažlivé a poutavé, je nyní zdrojem rozčarování a deziluze.

Zkušenosti tedy ukazují, že v případech intimních vztahů býváme více než jinde přitahováni protiklady, které jako by nabízely klíč k naší vlastní úplnosti. Bez alespoň nezákladnějšího porozumění osobnostním rozdílnostem bývají právě tyto protiklady záhadou tím, co se stává zdrojem úporně přetrvávajících nesnází a nakonec může vést i k rozchodu. Je zajímavé, že když jde o neintimní vztahy, společenské, přátelské, sousedské či kolegiální, uplatňuje se přitažlivost protikladů mnohem méně. Máme sklon více se družít s lidmi, kteří nám jsou typově podobní, kteří mají podobné hodnoty, politické názory, vkus či koníčky.

Bez ohledu na to, zda původním popudem přitažlivosti obou bylo, že „protivy se přitahují“ nebo ono „své každému milé“, je prokázáno, že určité kombinace preferencí, typů a temperamentů spolu častěji vycházejí lépe než jiné a je pro ně zřejmě snadnější vytvořit ustálený a šťastný vztah. Jistě, zobecnění nemohou postihnout nekonečnou mnohotvárnost konkrétních lidských lásek. Typologická podobnost mezi partnery klade na cestě jednoho k druhému méně nástrah, kterým je třeba se vyhnout, méně překážek, které je třeba překonat. Na druhou stranu, každá společně zvládnutá nesnáz svazek upevňuje, a pokud si partneři mohou navzájem nabídnout to, co druhý nemá, bývá společný život bohatší, pestřejší a úplnější. Typová podobnost není pojistkou šťastného svazku, stejně jako rozdílnost není osudově předurčena ke krachu.

Jungova žákyně a věrná asistentka Marie-Luise von Franz¹ si všímá, že ve vztazích míváme největší potíže s lidmi, kteří užívají „naši“ dominantní funkci v opačné orientaci, než s těmi, jejichž typ je od našeho zásadně odlišný. Například akčně orientovaný člověk se silným T_E mívá pramálo trpělivosti s tím, kdo používá myšlení introvertně. Může se mu zdát nepraktický, nerozhodný, váhavý a odtažitý, možná scholasticky hloubající o počtu andělů na špičce jehly. A naopak, T_I mohou vidět T_E jako povrchní, bez porozumění toho, o čem tak lehce (a nepromyšleně!) mluví. Podobně třeba F_I mohou své extravertní „bratrance“ pokládat za neupřímné a nezdrženlivé při vyjadřování svých hodnot a preferencí, za přehánějící a přepjaté lidi, kteří dávají přednost povrchní harmonii a mělkým přátelstvím před skutečně hodnotným a hlubokým vztahem, F_E zase mohou nechávat, v co vlastně jejich introvertní kolegové věří, co hájí a co chtějí. Mohou mít pochybnosti o tom, zda si jich skutečně váží, pocit, že se na ně dívají kriticky, a sklon nelibě vnímat (často i právem) výhradu introvertů, že postrádají skutečnou hloubku.

Podobnou nejistotu můžeme zažít i sami se sebou, jsme-li nuceni používat naši oblíbenou funkci v opačné orientaci. Ti, kteří dávají přednost dovnitř zaměřenému